

Y e t m i Ő b e Ő i n e i K o n f e r a n s

Sakarya'da Sosyal Teşekküller ve Tesirleri

Dr. Mustafa E. ERKAL
S.S.A.M. Üyesi

B  l  m 1

GİRİŞ

Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi'nin bize tevdi ettiği ve imkânlar nisbetinde gerçekleŐtirmeye çalıştığımız bu çalıŐmamızla, "Merkez" in bir yesi olarak, bugüne kadar yayımlanmıŐ 17 araştırma ve 15 broŐüre küçük çapta da olsa, eğer bir Őeyler katabilmıŐsek, kendimizi mutlu sayacağız. Adapazarı ve çevresi için son derece ehemmiyetli ve faydalı birer kaynak vazifesi görmeye namzet olan bu broŐürlerin yayımlarında "Merkez" in karŐılaŐtıĐı maddi imknsızlık ve mnevi alkasızlığa rağmen, her türlü zorluğun gĞslenerek sosyal araŐtırmaların devamının sağlanması dikkatle izlenmesi gereken bir geliŐmedir.

Adapazarı gibi, çeşitli sosyal ve ekonomik tesir altında çok dinamik bir meslekî teŐkilatlanma hareketinin mevcut olduğu bir bölgede, bu teŐkilatlanma hareketinin birer müşahhas rneği durumundaki sosyal teşekkülleri incelemeye çalışacağız. Bu konuda önemli olan husus, her teşekkülün kendi faaliyet sahasında ve kendi gayesi dahilinde, Adapazarı Şehirleşmesi ve SanayileŐmesinde oynadıkları rol olmaktadır. Günümüzde, Şehirleşme ve sanayileŐmenin aynı zamanda literatürde "kalkınma" anlamına geldiği de göz önünde tutulursa, Adapazarı ve çevresinin kalkınmasında sosyal teşekküllerin hızlandırıcı rolü ve sosyal teşekküller ile bölge kalkınması arasında ne derece yakın bir münasebetin bulunduğu anlaŐılabilir. Őurası muhakkak ki, sosyal teşekküllerin ifa ettikleri hizmetlerin başında, sosyal teşekküller kanalıyla sosyal faaliyetlere gönüllü iştirak eden kimselerin evre kalkınması veya cemaat kalkınmasındaki tesir paylarının büyüklüğüdür. Belde sakinleri ve halk tarafından

bu teşekküller, çeşitli sosyal ihtiyaçların karşılanmasına duyulan şiddetli talebin neticesi olarak kurulmaktadırlar. Diğer taraftan, bu teşekküllerin faaliyet sahalarına göre tasnifi de, bize, o çevrede yaşayan insanların hayat görüşleri, problemleri ve sosyal bünyeleriyle alakalı ipuçları verebilir. Bununla, ileride, çeşitli bakımlardan temas edeceğimiz sosyal teşekküllerin taşıdıkları ehemmiyete işaret etmek istiyoruz. Böylece, S. S. A. Merkezinin, Adapazarı ve çevresi ile ilgili sosyal ve ekonomik meselelere ait kıymetli araştırmalarına ilâveten, Sosyal Teşekküllerin çevreye olan tesirleri ve sosyal bünye içindeki aktif karakterleri ile alakalı olarak, elimizden geldiği kadar faydalı olmaya çalışacağız. Bu suretle, kendi içine kapandığı iddia edilen en eski kültür müessesemizin bünyesindeki İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünün önderliğinde kurulan S. S. A. M. niin ortaya koyduğu, "Sakarya penceresinden memleket realitesi" ne bakma alışkanlığına da uymaya çalışacağız.

Bu arada araştırma ile ilgili kıymetli yardımlarını gördüğüm, İktisat Fakültesinin değerli mezunlarından Mustafa Kalıpçı, Naci Önsal, Şinasi Teşneli, Ercan Alpagut, Münir Kutluata, Güven Yalav ve Celâl Uçar'a burada teşekkürü bir borç bilirim.

B ö l ü m II

ARAŞTIRMANIN GAYESİ VE KULLANDIĞIMIZ METOD

Adapazarı'nda Sosyal Teşekküller konulu araştırmamızda, kazalar dahil olmak üzere, vilâyet sınırları içinde mevcut teşekküllerin (Dernek, Cemiyet, Sendika, Kooperatif gibi...) listesinin temini ile çalışmaya başlanmış, çevrede yapılan müteaddit sondajlar sonunda mevcut 554 teşekkülden faaliyet halinde olan ve kurulduktan sonra yaşayanlar göz önünde tutulmuştur. Vilâyet Merkezi, Kazalar ve Merkez Kazaya bağlı bucak ve köylerde faaliyet gösteren 554 teşekkül önce 6 Kazaya (Hendek, Ak-yazı, Kaynarca, Geyve, Sapanca, Karasu ve Merkez) dağılışıma göre dokuzü bir ayırma tâbi tutulmuşlardır. Bunlar, gayeleri itibariyle, Dinî, Maarif ve Kültür, İşçi ve Hizmetliler, Esnaf ve Sanatkâr, Spor, Şube Kuruluşu, Sağlıkla ilgili, Yardımflaşma - Kalkınma - Koruma - Güzelleştirme ve Sendikal teşekküller olmak üzere dokuz çeşit olarak ele alınmışlardır. Araştırma sırasında görülmüştür ki, mevcut Sosyal Teşekküllerin çoğu, uzun veya kısa vadeli olarak, belirli bir gayenin gerçekleştirilmesi için kurulmuş olmalarına rağmen, çeşitli sebeplerden dolayı gayelerinin gerçekleştirilememesi karşısında, faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. Bunlardan bir kısmının geriye sadece soluk tabelâları kalmış, bir

kısımının ise, kurulduğu muhitte bile, adı zor hatırlanır hale gelmiştir. Bu çeşit başarısız tecrübeler karşılık, Adapazarı'nın belirli bir muhitinde kurulmalarına rağmen, tesirli ve faydalı faaliyetleri sonucu, isimleri Adapazarı Vilâyeti ve hattâ Türkiye çapında yayılmış Sosyal Teşekküller de yok değildir. Esasen, bu tip kuruluşların bulunuşu, bize, Sosyal Teşekküllerin sayı ve istatistik kabarıklığının bir bölgedeki sosyal meselelerin hallinde, büyük bir mâna taşımadığını gösterir.

Çalışmamızda, Vilâyet çevresinin ne nisbette, Devlet ve Hükümet dışı Sosyal Teşekküller sayesinde Cemaat Kalkınmasında olduğu veya beklendiği gibi, Devlet ve Halk beraberliği isteyen sosyal faaliyetlere sahne olduğunu ve Sosyal Teşekküllerin sosyal yapıdaki rollerini kısmen de istatistiklerin yardımıyla ortaya koymak istedik. Bu arada, sosyolojik araştırmalara ışık tutan tarihî metoddan da faydalanarak günümüzde geriye doğru bakmak, misâl olarak Adapazarı'nın sosyal tarihinde ilk Sosyal Teşekkülün izini bulmak, bu izden hareket ederek ağır adımlarla bugüne uzanmak isterdik. Ancak, bu konuda bize ışık tutacak ne umumi ve sıhhatli mahalli arşiv yahut resmî kayıtlar dosyasına rastlayamadığımızdan çalışmamızda bunlardan faydalanmak imkânına sahip olamadık. Sadece, Türk Ocakları Merkezi'ne bağlı bir şube olduğu anlaşılan ve o zamanlar Adapazarı henüz vilâyet olmadığı için, bir Kasaba Ocağı halinde bulunan Adapazarı Türk Ocağı Şubesi'nin kıymetli çalışmalarını bu arada belirtebiliriz¹. Senelerdir Türk Milliyetçiliğinin bayraktarlığını yapmış ve hayat damarları vazifesini görmüş olan ve halen de faaliyetlerine devam etmekte olan bu kuruluşa ait bilgileri "Adapazarı" Gazetesinin oldukça eski bir nüshasından öğrenmekteyiz.

Araştırmamızda, Teşekküllerin faaliyet dallarına göre yapılan tasnifte, her çeşit için en çok dikkati çeken örnek (3-4) teşekkül hakkında aşağıda da belirteceğimiz hususlarla ilgili sorular hazırlanmış ve bu teşekküllere tatbik edilmiştir. Diğer taraftan, incelemeyi daha geniş tutmak ve sayıca daha çok teşekkülün incelenmesini sağlamanın fazla bir fark yaratacağı görüşünde olmadığımızı bu arada belirtmek isteriz. Esasen, bu yolu seçmiş olsaydık dahi, araştırmanın neticesinde elde ettiğimiz umumi neticede fazla bir değişiklik olmayacaktı. Söz konusu Teşekküllere, umumiyetle, Çevreyi iyi bilen ve araştırma ekibine dahil bir veya iki talebe ile gidilmesine bilhassa dikkat gösterilmiş ve bu şekilde gerekli bilgi ve kaynakların toplanmasında fazla bir güçlükle karşılaşıl-

1) Bu konuda bkz. Adapazarı Gazetesi, 1 K. Evvel 1924 ve Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Adapazarı'nın Şehirleşmesi ve Sosyolojik Problemleri, S.S.A.M yayını, Seri : A, Sayı: 1.

namıştır. Sosyal Teşekküllerin bilhassa Başkan ve İdare Heyetlerinden olan âzalarla temas kurulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar fazla güçlüklerle karşılaşılmasa da, bazı yerlerde cevap vermede isteksizlik ve şüphe, gerekli cevapları vermekten kaçınma, bilgi yetersizliği ile alâkalı kişinin (Başkan veya âza) ziyaret ettiğimiz zaman, orada bulunmaması gibi durumlarla karşılaşmış bulunuyoruz. Gerekli kişilerle yapılan görüşmelerde ele alınan hususlar ve üstünde durulan noktalar, kısaca şunlar olmuştur :

1 — Teşekkülün (Birlik, Dernek, Cemiyet, Sendika, Kooperatif... vb.) tarihçesi.

2 — Teşekkülün kuruluşuna hizmet etmiş şahıs veya şahısların meslekleri, hayatı, doğum yeri, içlerinde en faydalı olan veya olanlar hakkında kısa bilgi.

3 — Teşekküle ait basılmış veya daktilo edilmiş nizamname, kongre raporları, hakkında basında çıkmış yazılar ve varsa toplanması, gerekli görüldüğü hallerde kopyalarının veya özetlerinin alınması.

4 — Şimdiye kadar gördüğü işler, gayesi ve gördüğü işlere ait fotoğraf ve her çeşit bilgi.

5 — Kurulduktan sonra yaşamayanlar, neden yaşamadıkları ve alâkasızlığın sebepleri.

6 — Teşekkülün malî kaynakları : Aidat, teberrular, resmi ve hususî kaynaklardan elde edilen yardımlar.

7 — Azanın teşekküle sadakatı : Fahri çalışma ve aidatı zamanında verme durumu.

8 — Muhtelif.

B ö l ü m III

SOSYAL DEĞİŞME İÇİNDE SOSYAL TEŞEKKÜLLERİN ROLÜ

Bilindiği gibi, her zaman statik durumda kalan ve her hangi bir değişmeye uğramayan bir insan topluluğu düşünülemez. Ancak sosyal değişme, insan topluluğunun sosyal bünyesine uygun olarak çabuk veya yavaş, sürekli veya devri, düzenli veya düzensiz olarak ortaya çıkar ve sosyal hayatta çeşitli değişikliklere sebep olabilir. Ancak, yine o insan topluluğu dışı kapalı, homöjen, organik tesanüdün hâkim olmadığı statik bünyeye sahipse, cemaat karakteri taşıyan bu topluluklarda sosyal değişme son derece yavaş olarak ortaya çıkmakta, gelenek, örf ve âdet çemberi dışına çıkılamamaktadır. Diğer taraftan, dışı açık, yeteri derecede teşkilâtlanmış, iş bölümüne uğramış, iradî mukavelelerle ve menfaat fark-

larına dayanan sosyal münasebetlerin yer aldığı modern ve kısmen sanayileşmiş gruplarda veya topluluklarda söz konusu sosyal değişme ve ekonomik kalkınma gibi vetireler rasyonel değer hükümlerine göre şekillenecek ve değişme daha çabuk, daha kolay benimsenecektir. Bu durum, az gelişmiş ülkelerin aksine, gelişmiş ülkelerde meydana gelebilmektedir. Ülke çapından bölge çapına inerseniz, o takdirde gelişmiş bölgelerin geri kalmış bölgelerden daha çabuk ve kolay olarak bu değişimleri benimseyebileceklerini söyleyebiliriz.

Ayrıca, sosyal değişimin ortaya çıkmasına yardımcı olan bazı unsurlar vardır ki, bunları yukarıda söz konusu ettiğimiz cemaat - cemiyet, az gelişmiş ülke - gelişmiş ülke, gelişmiş bölge - az gelişmiş bölge şıkları dışında düşünmek zorundayız. Bunlar arasında, bilhassa, coğrafi ve fizik şartların tâyin ettiği tek istikamctli, yâni insan tarafından başlatılmayan sosyal değişme buna bir misâldir. Diğer taraftan, tabii kaynakları zengin olan yerlerde, bu kaynakların insanlar tarafından keşfi ve işletilmesi meselenin bir diğer yönüdür. Coğrafi ve fizik unsuru yanısıra, insan tarafından yaratılan teknolojiyi de göz önünde tutmak gerekir. Eskiden beri mevcut ihtiyaçları daha iyi karşılamak üzere teknik vasıtaları geliştiren cemiyetler bu vasıtalara kavuşmakla yeni yeni ihtiyaçlara da sahip olmuşlardır. Meselâ, ziraî makinalaşma, köylünün şehirle olan ilişkisini arttırmakta şehire has hayat şeklinin köye nüfuzunu sağlamakta ve değişmeye sebep olmaktadır. Ancak farklı ülkeler, farklı bölgeler, bazen aynı teknolojiyi tatbik ettikleri halde, teknoloji, bunların farklı kültür normlarına sahip olmalarından aynı tesiri yaratmamaktadır. Bu arada, sosyal değişme mefhumunun bir değer hükmü taşımadığını da belirtmek zorundayız. Umumiyetle, sosyal değişme denince, bundan "Gelişme" kastedilmiş ve sosyal değişimin daima gelişme yönünde olacağı düşünülmüştür. Halbuki, sosyal değişme gelişme kadar gerilemeyi de ifade edebilir. Sosyal değişme mefhumu, tatbik edildiği sosyal realitede sadece bir farkın ortaya çıktığını belirtir. Fakat bu fark her zaman ve her yerde ortaya çıkmış biçimi ve sebepleri itibariyle aynı olamaz.

Bir sosyal değişme şekli olarak şehirleşme - sanayileşme vetiresi, sosyologları üstünde düşündüren bir diğer mesele olmuştur. Bu bakımdan kısa zamanda ve hızlı bir şekilde şehirleşen ve sanayileşen Adapazarı gibi bir bölge ele alınınca, sosyoloji mensuplarını ilgilendiren sosyal bütünleşme (Entegrasyon) meselesine de kısaca dokunalım. Sosyal değişme olayının müsbet bir yönde, yâni gelişme anlamında ele aldığımız takdirde, sosyal müesseseler arasında ahenkli bir bütün kurulduğu anlaşılır. Bu da her şeyden evvel dinamik ve modern bünyeye sahip cemiyetlerde or-

taya çıkabilir. Aksi halde gelenekçi, dışa kapalı ve statik bünyeli topluluklarda sosyal bütünleşme (Entegrasyon), çözülme (Dezintegrasyon) şeklini alabilir. Bu açıdan meseleye bakarsak, Adapazarı ve çevresinin birinci hal içinde düşünülebileceğini söyleyebiliriz. Son senelerde dinamik bir sosyal değişme gösteren ve gelişme ile dikkatleri çeken Adapazarı'nda şehirleşmenin ve modern sosyal yapıya geçmenin belirtisi olan sosyal teşekküller de, sosyal değişme istikâmetinde ve bu kısa zamandaki gelişmeye paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, günümüzde iradî olarak kurulan devlet ve hükümet dışında mahalli meselelerin halli ile uğraşan bu kuruluşları, cemiyet hayatının gerektirdiği hususiyetleri taşıyan ve çeşitli faaliyetleri yerine getirmekte modern bir vasıta olarak düşünebiliriz. Esasen, mukavele esasına ve resmî teşkilâtlanma suretiyle, yardımlaşma ve dayanışma (Solidarity) tatbikatına dayalı bulunan cemiyet hayatına geçiş olayı, sosyal farklılaşmayı ve sosyal tezatları da beraberinde getirmektedir. Bu tezatların ve menfaat çatışmalarının yine cemiyet hayatının tabii bir neticesi olan sendikalar, kooperatifler, dernek ve cemiyetler gibi sosyal teşekküllerin kurulmaları suretiyle giderilmesi mümkün olabilmektedir. Cemiyet hayatının icaplarını kazanamamış ve kapalı kültüre sahip cemaat karakteri taşıyan insan topluluklarının yaşadığı, umumiyetle zirai faaliyetin hâkim bulunduğu ve az gelişmiş olarak vasıflandırılan bölgelerde, işgücünün sendikalaşma nisbetinin düşüklüğü ve mevcut sendikaların da sadece devlet çiftliklerini kapsamı içine alması bu konuda açık bir misâldir. Sendikalaşma yanında, dernek, kooperatif ve cemiyet türünden sosyal teşekküller nisbetinde de düşüklükler vardır. Meselâ, memleketimizde mevcut kooperatiflerin sadece % 11,4'ünün cemaat karakteri taşıyan ve zirai faaliyetin hâkim bulunduğu Doğu Anadolu Bölgemizde bulunuşu, bu konuda bir başka örnek teşkil eder. Netice olarak diyebiliriz ki, şehirleşme - sanayileşme vetiresinin ortaya çıkması ve cemiyet hayatının kazanılması şeklindeki bünye değişikliği ile sosyal teşekküller arasında yakın bir münasebet vardır. Modern sosyal bünye değişikliği ortaya çıktıkça sosyal teşekküller de sayıca artmakta ve faaliyet sahası itibariyle de farklılaşmaktadır.

Bundan da anlaşılmalıdır ki, sosyal değişme sonunda gelişen topluluklar daha fazla sayıda sosyal teşekkül kurmakta ve kurulan teşekküllere de iştirak daha yüksek nisbette olmaktadır. İptidai topluluklarda, homojen, statik bir dışa kapalı kültüre sahip sosyal bünye dolayısıyla, fertten önce var olan topluluk ferdi çevreler ve kendi çevresinin sosyal değerlerine intibak ettirir. Bu durumda, ferdin kendi iradesini kullanması söz konusu olamaz. İptidai topluluklarda fertler arası bir iştirak düşünü-

lebilirse de, bu fiilî olarak ve mekanik bir şekilde ortaya çıkar. Bu bakımdan, bir gelişme prosesi olarak ele aldığımız sosyal değişme, fertlerin çevrelerini bozan, farklılaştıran bir karakter taşır. Ancak, sosyal değişme bir topluluk içinde yaşayan fertlerin ve grupların hepsine aynı şekilde tesir etmez. Sosyal değişikliği en fazla duyan gruplar daha fazla iştirak eğilimi gösterirler. Meselâ, köylere nazaran şehirler, ziraî bölgelere nazaran sınaî bölgeler gibi... Esasen, çeşitli yeniliklerin ortaya çıktığı alanlar da sınaî bölgeler ve şehirlerdir. Modern cemiyetlerde, elbise, kılık kıyafet, hayat görüşü, gelir kriteri ve çeşitli tüketim vasıtaları, ferdin şu veya bu sosyal gruba, sınıfa dahil olduklarını belli etmeğe kâfi gelmemektedir. Bu yüzden de, şu veya bu kuruluşu, teşekküle dahil olmak bir ferdin mevkiini en iyi şekilde belirten bir emare olmaktadır. Fertler sosyal değişimin tesirine ne derece maruz kalmışlarsa, başka bir ifade ile, kendilerini sosyal prestijin eski şekillerinden ayıran mesafe ne kadar geniş ise, sosyal teşekküllerin temin ettiği sosyal prestiji de o derece fazla ararlar. Bilhassa, grift bir karakter taşıyan cemiyet hayatında, fertler, çeşitli teşekküllere katılmakla, endişeli ve kuvvetli baskılara karşı, psikolojik bir güç de kazanırlar.

B ö l ü m IV

SOSYAL STATÜ TAYİN EDİCİ BİR VASITA OLARAK SOSYAL TEŞEKKÜLLER

Sosyal teşekküller, aynı zamanda, cemiyet içinde yaşayan fertlerin sosyal mevkiilerini çeşitli bakımdan tayin edici bir vasita rolü de oynarlar. İnsan tabiatında var olan sosyal eğilimin tabii bir neticesi olarak, fertlerin zamanla gelişen daha mükemmel şekilde teşkilâtlanan cemiyetler içinde yaşarlar. Cemiyet, gelişi güzel yanyana yaşayan fertlerden kurulu bir insan yığını olarak düşünülemediğine göre, fertler arasında zamanla gelişen sosyal münasebetler, harsî, dinî, coğrafi, irkî veya meslekî yakınlıkların ve menfaatlerin yarattığı bağlarla birbirine bağlanmış olan fertleri bir iradî ve resmî kuruluş altında biraraya getirir. İşte, yukarıda saydığımız sebeplerle biraraya gelen fertler sosyal teşekküller vasıtasıyla cemiyet içinde gayelerine göre, çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Sosyal teşekkül denen ve gönüllü olarak, aşağı-yukarı resmen teşkilâtlanmış olan bu kuruluşları kuran veya bunlara girecek olan kimselerin önceden birbirlerini tanımaları da şart değildir. Birbirlerini önceden tanıyan kimselerden meydana gelebileceği gibi, birbirlerini tanımayan kimseler de kuruluşlarda bulunabilirler. Esas olan, ilgilinin benzerliğini

türlü yollarla farkedilen benzer düşüncede ve benzer veya farklı sosyal mevkiideki kimselerin birleşmesidir. Yukarıda belirttiğimiz sebepler dışında (harsî, dini, coğrafi, irkî veya mesleki...) boş zamanların değerlendirilmesi, eğitim, yardımlaşma, siyaset, kalkındırma ve güzelleştirme, sağlık sahalarında, spor dalında faaliyet göstermek gayesiyle de sosyal teşekküllerin kurulması cihetine gidildiği bir gerçektir. Günümüzde, çeşitli sosyal faaliyetler, aileler veya tek başına fertler tarafından başarılanmaktadır. Ancak, sosyal teşekküllerin üyeleri arasında çeşitli farklar vardır. Bunların bir kısmı, ulaşmak istedikleri gayeleri elde etmede bir vasıta olarak gördükleri için sosyal teşekküllere katılırlar, bir kısmı ise, üye arkadaşları ile birarada bulunmaktan veya hoşlandıkları bir şeyi yapmaktan duydukları ferdi tatmin dolayısıyla, bir başka kısmı ise, girecekleri kuruluşun kendilerine sağlayacağı sosyal mevki (statü) dolayısıyla, o kuruluşa katılmayı arzu ederler. Bazıları ise, arzu etmeseler dahi, meslekî dayanışma gereği onları mecburen o kuruluşa sokar. Eğer girmedikleri takdirde bazı haklardan mahrum kahrılar. Meselâ, Ticaret ve Sanayi Odaları bu nev'idendir. Bir diğer husus da, insanların sosyal mevkiileri kısmen de olsa üyesi oldukları gönüllü kuruluşlara göre belirlenebilmesidir. Bunun yanında, cemiyet içinde mobilite imkânlarından istifade edebilmek ve daha yüksek bir statü sahibi olmak için bu kuruluşların bir basamak rolü oynadıkları da bir gerçektir. Bir kimse hakkında verilebilecek bir karar halinde, o kimsenin bağlı bulunduğu veya zamanında faaliyet gösterdiği teşekkülün adı, fikrî yapısı ve faaliyetleri, çoğu ke-re tesirli olmakta ve bir ipucu verebilmektedir. Diğer taraftan, sosyal teşekküllere katılma, hattâ faal olarak katılma ile üyelerin kültür ve eğitim durumları arasında doğru bir orantı olduğu söylenebilir. Bir kimsenin cemiyette veya bir toplulukta sahip olduğu sosyal mevki ve kültürü ne derece yüksek ise, o kimsenin birden daha çok teşekküle üye olma ihtimali de o nisbette yükselebilmektedir.

Buraya kadar üzerinde durmaya çalıştığımız sosyal teşekküllerin statü tâyinindeki müsbet rolleri ve bir vasıta oluşları, daha ziyade, fertlerin gayret sarfederek elde ettikleri ve eriştikleri statü içinde düşünülmektedir. Ancak, bunun yanında çeşitli devlet sistemleri içinde, gönüllü olarak kurulmayan sosyal teşekkülleri esas alan ve dolayısıyla elde edilen veya kazanılan statünün aksine devlet tarafından verilen statünün söz konusu olduğu haller de vardır. Misâl olarak, korporatif devlet sistemi adım taşıyan bir devlet görüşü üzerinde durursak, mesele daha da açıklık kazanabilir. Bilindiği gibi, korporatif devlet görüşünde, fertlerin cemiyet içindeki yerlerini, mensup oldukları çeşitli sosyal teşekküller vasıtası ile

elde edebilecekleri görüşü benimsenmiştir. Burada sözü edilen sosyal teşekküller, gönüllü olarak kurulan, üyelerinin kendi iradeleriyle kurdukları veya katıldıkları cinsten değildir. Korporatif devlet görüşünde, cemiyetin temeli olarak fertler değil, fakat sosyal teşekküller ele alınmış ve cemiyetin bu sosyal teşekküllerin bir sentezi olduğu fikri kabul edilmiştir. Bu mülâhazaların neticesi olarak, korporatif devlet görüşünde, ferdin, cemiyet içindeki yerini, mensup olduğu çeşitli sosyal teşekküller vasıtasıyla elde edebileceği görüşü benimsenmiştir². Görüldüğü gibi, sosyal teşekküllere dayanan bu sistemde, bizim anladığımız mânadan farklı bir tarifile karşı karşıyayız. Yâni, burada, fertlerin kendi iradeleri ile katılma şeklinde ortaya çıkan gönüllülük yerine, empoze edilmekle veya ihdas edilmek suretiyle ve uzvî bir gelişmenin neticesi olmadan ortaya çıkan bir teşkilâtlanma söz konusudur. Bu takdirde, fertlerin kendi inisiyatifleri dışında bir birleşme meydana gelmekte ve bir otorite tarafından teşkil edilmekte olup, bu otoritenin kontrolüne tâbi tutulmaktadır. Bu gibi hallerde, teşekkül, fertleri daha geniş bir proje içine almaya matûf bir vasıta olarak telâkki edilmektedir.

Duruma açıklık kazandırabilmek için meseleyi aşağıdaki tabloda olduğu gibi şematize edebiliriz :

	Kuruluşta inisiyatif	Birleşme şekli	Sosyal Fonksiyonu
İptidai fiilî iştirak (Cemaat hali, mekanik tesanüt...)	Örf, âdet ile önceden mevcut olan topluluk	Fiilî, gönüllü veya ihdas edilmiş olmadan	Kapalı kültüre sahip statik ve homojen bünyenin sağladığı çevre ile aynışma ve bağlılık
İhdas edilen iştirak hali	Gayri uzvî ve dış tesir	çok defa kuvvetle teşvik edilme	cemaatten cemiyete geçiş ve yeni davranışların kazanılması
Gönüllü iştirak hali (Cemiyet hali ,organik tesanüt...)	Kendi iradesiyle kendisini kurması	gönüllülük	Yeteri derecede teşkilâtlanma, iş bölümü, farklılaşma ve açık kültür sahipliği

2) Göze, Ayferi, Korporatif Devlet, İstanbul Üniversitesi yayınlarından, N. 1380, Hukuk Fak. No. 299, sh. 5-12 vd., 1968, İst.

B ö l ü m V

ŞEHİR SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN SOSYAL TEŞEKKÜLLER

Uumumî Sosyolojinin dışında, Sosyal Teşekküllerle ilgilenen Hususî Sosyoloji kollarından biri olarak kabul edeceğimiz Şehir Sosyolojisi, ele aldığı meseleler arasında, Şehirleşme (Urbanization) dediğimiz proses içinde ekonomik gelişmelerinin yanısıra sosyal ve politik müesseselerin değişmesi, modern sosyal yapının kazanılması gibi sosyologları ilgilendiren bünye değişikliklerinin tetkik edilmesi ile uğraşır. F. Tönnies ve Durkheim tarafından farklı şekilde ileri sürülmüş olan “Köy - Cemaat” hayatının gerektirdiği homojen, dışa kapalı bir sosyal yapıdan “Şehir - Cemiyet” haline geçişin ortaya çıkardığı bünye değişikliğinin neticesinde, gözle görülebilecek kadar açık belirtilerden biri de, sosyal meslekî teşekküller olmaktadır. Esasen, iradî olarak kurulan sosyal teşekküller daha ziyade “Şehir - Cemiyet”e has kuruluşlardır ve Cemiyet şeklinde teşkilâtlanmış insan topluluklarında ortaya çıkmaktadırlar. Ancak, bununla beraber, cemiyet şeklinde teşkilâtlanmamış ve “köy - cemaat” karakteri taşıyan statik bir bünyeye sahip homojen insan topluluklarında görülen imece gibi faaliyetler, iradî olarak biraraya gelen kimselerden teşekkül etmemekte ve tabii tesanütün bir neticesi olmaktadır. Bunun için, sosyal teşekkülleri şehir sosyolojisi açısından ele alma gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu sosyal değişim içinde, çeşitli sahalarda faaliyet göstermek üzere, Devlet ve Hükûmet dışında, bilhassa halk tarafından kurulacak yeni teşekküllerin mevcut olanlara eklenmesiyle ortaya çıkan Sosyal Teşekküller ailesi, sosyologların ve sosyal ilimlerle meşgul olanların dikkatini çekmektedir.

Bu teşekküllerin ömürlerinin, cemiyet ömrü kadar uzun olması da beklenemez. Sadece, Sosyal Teşekküllerin gayelerinin uzun veya kısa oluşlarına göre faaliyette buldukları süre değişmektedir. Diğer taraftan, kuruluş tarihleri itibariyle aynı veya farklı olan teşekküllerin bir kısmı, kısa veya uzun vadeli olan gayelerini tahakkuk ettirememekte ve faaliyetlerine son vermek zorunda kalıp, ölü olarak ve ismen yaşamaktadırlar. Bu durumda “ismen var, fakat cismen yok” olarak, sadece, Emniyet Müdürlüğünün ilgili masasında bir dosya numarasıyla bilinmektedirler. Tatbikatta ortaya çıkan bu veya bu gibi gelişmelere rağmen, Sosyal Teşekküller, bilhassa Adapazarı gibi hızlı bir sanayileşmeye sahne olan bir vilâyetimizde, şehirleşme - sanayileşme vetiresi içinde, şehirleşme hızına paralel olarak artmaktadır. Sosyal Teşekküller, sosyal ve kültürel geliş-

menin bir belirtisi olarak araştırmacılara ışık tutmakla kalmıyor, aynı zamanda Vilâyet ve çevresinin, Devlet ve Hükûmet dışında ne nisbette mahalli meselelerin çözümüne eğildiklerini de ortaya koymaktadır.

Sosyal Teşekküllerin ifa ettikleri faaliyetler ve sosyal meselelerin halindeki ehemmiyetli rolden bahsederken, kanaatimizce, iki safhalı bir incelemenin araştırmanın kapsamı içinde yer alması gerekecektir. Bu safhalardan biri; kemmi, istatistikî safha, diğeri ise, meselenin keyfiyet, tabikattaki işleyişi ve meslek efkârı unumiyesi safhasıdır. Esasında her iki safha da birbirini tamamlamaktadır. İkinci safhanın daha müşahhas bir şekilde ele alınabilmesi, birinci safha ile ilgili olarak yeterince monografinin hazırlanmasına bağlıdır. İktisatçılarımızla içtimaiyatçılarımızın gelişmesini dikkatle izledikleri, Türkiyemizin en fazla gelişmiş Doğu Marmara Alt - Bölgesinin, yine en fazla kalkınmış bir parçası olan Adapazarı Vilâyetimizin yukarıda belirttiğimiz şekilde bir incelemeye tâbi tutulması daha uygun ve sıhhatli neticeler verebilir.

Bilindiği gibi, şehir, vilâyet dediğimiz idarî birimler bir ülkenin dar realite parçaları olarak sayılabilir. Bu dar realite parçalarına ne kadar nüfuz edilirse, bütünün, yâni ülkenin sosyal meseleleri o derece müşahhas ve açık bir biçim kazanabilir. Ülke dediğimiz bütün ne şekilde araştırma konusu yapıyorsa, vilâyet dediğimiz daha küçük bütünler de o şekilde ele alınabilir. Ancak, çoğu kere bu çeşit bir inceleme tarzı farklı mahiyet taşır ve bizi değişik neticelere götürür. Nasıl ki, iktisatçılar bütün bir ekonomiyi kavrayan çalışmalarda makro seviyede; üretici, tüketici, faide ve değer gibi münferit konularda ise, mikro ekonomik bir değerlendirmeye giderlerse, sosyologlar da aynı tarzda bir yol takip ederler. Vilâyet dediğimiz mikro seviyedeki bütün de, aslında çeşitli bütünlerden, yâni parçalardan teşekkül eder. Her parçanın kendine has faaliyet tarzı, hayal uslûbu ve dünya görüşü vardır. Bununla, "Şehir - Cemiyet" hayatının kazandırdığı işbölümü, başkalaşma ve organik tesanüdü kastediyoruz. Sosyal bünyedeki bu farklılaşma ve işbölümünün artması, neticede cemiyet hayatına farklı maksatlarla kurulmuş ve sosyal farklılıkları temsil eden sosyal ve meslekî teşekkülleri kazandırmaktadır. Şehir hayatının "heterojen" karakterinin doğurduğu sosyal münasebet kümeleri, farklı meslek ve iştigal sahaları, komşuluk münasebetleri gibi faktörler, sosyal teşekküllerin hususiyetlerini ve kuruluş gayelerini tâyin ederler.

Diğer taraftan, müşterek bir mütevazi hayat uslûbunu paylaşmaya zorlayan örf ve âdet çemberine ve statik bünyeye sahip insan topluluklarında yükselme arzusunun zayıflığı, kendilerinden daha mükemmel bir hayat yaşayan grup ve fertlerden uzaklık ve habersizlik, herkesin kendi

hayatından memnun olması gibi sebepler de, sosyal teşekküllere ihtiyaç hissettirmektedir.

B ö l ü m V I

ADAPAZARI'INDA SOSYAL TEŞEKKÜLLER

Kısa zamanda gelişen ve şehirleşen bir bölgenin, kısa zamanda ortaya çıkan bu bünye değişikliğinin bazı sosyal, kültürel ve iktisadî meseleleri de beraberinde getireceği göz önünde tutulacak olursa, bu meselelerin hallinde Devlet hizmetlerinin ve Devlet müesseselerinin dışında belde halkına da bazı vazifeler düştüğü bir gerçektir. İşte, kısa zamanda ortaya çıkan bu şehirleşme ve sanayileşme vetiresi içinde, halkın, mahallî meselelerini halledebilmesi için iştirak edecekleri kuruluşlar olarak sosyal teşekküller büyük bir önem taşır. Bu görüşün ışığı altında meseleye eğilerek ve Adapazarı'nda faaliyet gösteren teşekkülleri gerek kantitatif, gerek kalitatif açıdan ele alırsak, yukarıda bahsettiğimiz çeşitli meseleler içinde, bilhassa sosyal konuların öncelik taşıdığı ortaya çıkmış olur. Demek ki, Adapazarı'nda, fertlerin, halledeilmesini istedikleri çeşitli meseleler arasında sosyal ve kültürel vasıftakiler ağırlık taşımaktadır. Zaten sosyal teşekküller de gönüllü olarak fertlerin iradesiyle ve resmî hukukî şekil şartına göre kurulduklarına göre, çevrenin temayüllerini ve isteklerini bizzat ortaya koymaktadırlar. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, halkın alâka duyduğu sosyal meseleler içinde, dinî karakter taşıyanlar büyük bir yekûn teşkil etmektedir. Adapazarı'nda faaliyet gösteren sosyal teşekküllerin faaliyet sahalarına ve Kazalara göre dağılımı aşağıdaki şekildedir :

Sosyal Teşekküllerin Çeşitlerine Göre Dağılımı : (1968)			Sosyal Teşekküllerin Kazalara Göre Dağılımı :		
	sayı	%		1968	1971
Dinî Teşekküller	151	27,0	Hendek	46	60
Maarif ve Kültür Teşekkülleri	81	14,0	Akyazı	75	105
İşçi ve Hizmetli Teşekkülleri	11	2,0	Kaynarca	12	25
Esnaf ve Sanatkâr Teşekkülleri	56	10,0	Geyve	61	85
Spor Teşekkülleri	61	11,0	Sapanca	26	42
Şube Olan Teş.	70	12,0	Karasu	84	98
Sağlıkla İlgili Teş.	10	2,0	Adapazarı		
Yard. - Kalk. - Koruma ve Güzelleştirme	99	17,1	(Merkez Kaza)	250	322
Sendikal Teşekküller	15	2,7	TOPLAM	554	737

Tabloda da görüleceği üzere, dini gaye ile kurulan teşekküller sayı ve nisbet olarak diğer teşekküllerden daha fazladır. Kazalar arasında ise, birçok sosyal teşekküle sahip olan Akyazı Kazasıdır. 1971 yılı rakkamlarına göre 105 sosyal teşekkülün çoğu yine dini mahiyette kurulmuşlardır.

Şimdi de, teşekkül çeşitleri içinden seçip üstünde durduğumuz örnek teşekkül monografilerini kısaca ele alarak, onları tanıtmaya çalışalım.

A. Dini Gayeli Kuruluşlar :

Adapazarı'nda mevcut Sosyal Teşekküller içinde en yüksek nisbete sahip teşekkül çeşidi, dinî gayelerle kurulmuş olanlardır. Mevcut 554 Sosyal Teşekkülün % 27'si bu sahada kurulmuştur. Dinî teşekkülleri sırasıyla³ Yardımlaşma - Koruma - Güzelleştirme gayesiyle ve beldenin sosyal kalkınmasında söz sahibi olan teşekküllerle Maarif - Kültürle ilgili kuruluşlar izlemektedir. Bu durum karşısında, Adapazarı'nda sosyal hayatın manevî değerler sisteminin çoğunlukla tesiri altında bulunduğu ve muhafazakâr bir davranış şeklinin sosyal münasebetlerdeki tesirliliğinden bahsedilebilir. Demek ki, Adapazarı'nda, alâkalarının benzerliğini türki yollarla farkedip bir sosyal teşekkül etrafında gönüllü olarak birleşen kimseleri bu birleşmeye teşvik eden kuvvetli faktör manevî tesanüd duygusu olmaktadır. Çevrede dinî gaye ile kurulan ve dikkat çeken bazı derneklerden şunları sayabiliriz : Akyazı Cumhuriyet Mahallesi'nde (Akminare) Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği, Karasu Kur'an Kursu Kurma ve Koruma Cemiyeti, Akyazı Kuzuluk Köyünde Camii Yaptırma Derneği, yine aynı yerde Kur'an Kursu Yaptırma ve İdame Ettirme Derneği... vb. Dinî maksatlarla kurulmuş olan Derneklerin çoğu ya camii yaptırma ve yaşatma, ya da Kur'an kursu kurma ve yaşatma şeklinde ve bu adlar altında kurulmuşlardır. Çalışmamızda ele alınmış olan bu çeşit Derneklerden bazılarının monografilerini ele alalım.

1) *Akyazı Cumhuriyet Mahallesi'nde (Akminare) Camii Yapma ve Yaşatma Derneği Monografisi :*

Dernek, 8 Temmuz 1964 tarihinde, Akyazı Cumhuriyet Mahallesi'nde Akminare adı ile bir camii yaptırmak gayesiyle kurulmuştur. Nizamnamesine göre, Dernek kurucularının altısı çiftçi, üçü esnaf ve biri de emekli memurdur. Kuruluşun tamamlanmasını müteakip 303 ciltten iba-

3) 1968 senesinde mevcut olan 554 sosyal teşekkül, günümüzde (1971) 737'ye çıkmıştır.

ret 77.000 TL. lık makbuz dağıtılmıştır. Bu miktar makbuzdan, 4 Şubat 1968 tarih ve 7 no.lu karar maddesinden anlaşıldığı üzere, 43.000 TL. bağış sağlanmıştır. Derneğin faaliyetleri 1967 senesinde meydana gelen sel âfeti ve zelzele gibi âfetlerden dolayı aksamıştır. Dernek Nizamnamesine göre, Dernekte çalışanlar fahrî olarak vazife yapmışlardır.

Derneğin kurucuları ile ilgili olarak dikkat çeken bir husus da, kurucuların çoğunun Karadeniz Bölgesinden Bölgeye göç eden vatandaşlarımızdan olmalarıdır.

2) Karasu Kur'an Kursu Kurma ve Koruma Cemiyeti Monografisi :

Sosyal Teşekküller bakımından, Derneğin kurulmuş bulunduğu Karasu Kazası dikkat çekici gelişmeler sahne olmuştur. Sosyal Teşekküllerin azalara göre dağılımında, Karasu 84 kuruluş ile ikinci sırayı işgal etmektedir. Hattâ, Merkez Kaza gözönünde tutulmazsa, en fazla sayıda kurulmuş olan Teşekküller Karasu'dadır. Söz konusu Kuruluşlardan biri olan Karasu Kur'an Kursu Kurma ve Koruma Cemiyeti, 1955 yılında kurulmuştur. Cemiyetin gayesi, Kur'an Kursu için bir bina yapmak ve bu müesseseyi korumaktır. Kursu devam eden talebelerin bütün yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını temin eder. Fakir çocuklara maddî yardımlarda bulunur. Cemiyetin gelirleri halktan toplanan teberrulardan elde edilir. Bu teberrular, makbuz karşılığı olur. Ayrıca, Kur'an Kursu'nun iki ufak dairesi vardır. 150'şer liradan 300 TL. kira alır. Kursu yardım nakit para olarak yapıldığı gibi, çeşitli mahsuler de para yerine alınır. Kurslara devam eden talebe sayısı 35 - 40 arasında değişir. Bu sayı bilhassa okulların tatil olmasıyla artar.

Bu Kurslarda öğrenciler Kur'an okumayı, namaz kılmayı, v.s. öğrenirler. Kanunlara uygun olarak ve Diyanet İşlerinin müsaadesiyle kurulmuştur. Cemiyette çalışanlar fahrî olarak vazife görürler. Yalnız, Kurs hocaları, Diyanet Reisliği tarafından tâyin edilen maaşlı kişilerdir.

Dinî gaye ile kurulan ve sayıları itibariyle oldukça kabarık bulunan bu teşekküllerin dışında, faaliyetleri ile dikkati çeken ve çevresine faydalı olan kuruluşları şöyle sıralayabiliriz :

- a) Adapazarı Camiler ve Kur'an Kursları Kurma ve Koruma Derneği.
- b) İmanı - Hatip Okulu Yaptırma ve Yaşatma Derneği.
- c) Yağcılar Mahallesi Yeni Çarşı Camii ve Kur'an Kursu Binalarını Yaptırma ve Yaşatma Derneği.

B. Maarif ve Kültür Teşekkülleri :

Memleketimizin en çok gelişmiş bölgesi içinde, yine en çok gelişmiş bir bölümü olan Sakarya Vilâyeti, gelişmişliğin bazı problemleriyle de karşı karşıyadır. Esasında gelişmiş bölge olarak vasıflandırılma, sadece ekonomik kıstas açısından değil, fakat aynı zamanda, kültürel yönden de söz konusudur. Nitekim, ekonomik alanda fazlasıyla gelişmiş nice bölge ve vilâyet vardır ki, bunları sosyolojik ve kültürel açıdan gelişmiş saymaya imkân yoktur. Folklor bakımından nice zengin vilâyetlerimiz vardır ki, ekonomik kriterler onları az gelişmiş vilâyetlerimiz arasına sokar. Bu bakımdan, gelişmişlik denen proses esasında çok yönlü bir değerlendirmenin neticesi sayılabilir. Nitekim, Adapazarı da, bu çok yönlü değerlendirmenin neticesinde gelişmişlik sıfatını kısa zamanda ve kolaylıkla kazanmış bir Vilâyetimizdir. Adapazarı, ilköğretimi en çok gelişmiş Vilâyetlerimizin arasında bulunmaktadır. Bölgede hızla gelişen ilk, orta ve teknik öğretimin çevrenin sosyal ve ekonomik bünyesinde yapacağı tesirler inkâr edilemez. Bilhassa, son senelerde kuruluşu tamamlanan ve öğretime başlayan "Sakarya Mimarlık ve Mühendislik Okulu" nun yukarıda söz konusu ettiğimiz tesirdeki rolü büyük olacaktır.

Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi'nin değerli araştırmaları arasında eğitim meselesi ve eğitim müesseseleri ile ilgili çalışmalar ağırlık taşımaktadır. Bilhassa, değerli maarifçi Nurettin Ergin Beyin Arifiye Köy Öğretmen Okulu ile ilgili araştırması, köy maarifçiliğimiz ile ilgilenenler için kıymetli bir kaynak vazifesi görebilir. Yine, Hocamız Prof. Z. F. Fındıkoğlu, verdiği çeşitli konefranslarda, bölge için faydalı olacak bir Ziraat Fakültesi üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, bölgede bir Pedagoji Fakültesi kurulmasının çeşitli faydalarına da temas etmişlerdir.

Bir çok meselede olduğu gibi, eğitim sahasında da zengin bir laboratuvara sahip olan bölgeyi şimdilik bir tarafa bırakalım ve eğitim meselesinin bölge sakinlerini ne derece ilgilendirdiğini, bu sahada kurulmuş bir kaç teşekkülü örnek vererek tamamlayalım.

D Adapazarı Ortaokul Öğrencilerini Koruma ve Yardımlaşma Derneği Monografisi :

1960 senesinde kurulmuş olan teşekkül, okulun bazı ihtiyaçlarını gidermek ve fakir öğrencilere çeşitli yardımlar yapmak üzere kurulmuştur. Teşekkül tarafından yapılan sondaja göre, okul öğrencilerinden yaklaşık olarak % 10'u fakir öğrenci kategorisi içinde değerlendirilmiştir.

Derneğe, Okulda çocuğu okuyan veliler üye olabileceği gibi, veli olmayan vatandaşlarda girebilmektedir. Veli olarak üye sayısının çok olmadığı belirtilmiştir. Aidat olarak, ilk girişte 50 TL. ve senede de 12 - 120 TL. arasında bir bedel alınmaktadır.

Üyelerin dışında yardım aldığı kuruluşların başında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı gelmektedir. Bakanlık, 2000.— TL. lık bir yardım yapmıştır.

Derneğin faaliyetleri, nizamnamedeki gaye maddesinde belirtilen hususlara uygun olarak yürütülmektedir. Bu cümleden olmak üzere, Okulda 1969 yılı içinde 500 adet sıra yaptırılmıştır. Ayrıca, 3 Auer marka sofa ve bir de teyp alınmıştır. Öğrencilerden ikmale kalanlar için saat başına bir lira olan hazırlık dersleri tertip edilmiştir. Öğrenciler arasında çeşitli kültür yarışmaları da tertip edilerek öğrenciler teşvik edilmiştir. Nitekim, bir öğrencinin "Nasrettin Hoca" adlı kompozisyonunun beğenilmesi karşılığı olarak, o öğrenci, Dernek tarafından Konya - Akşehir'e gönderilmiştir. Bu arada, öğrenci meselelerine ve eğitim sistemi ile ilgili olarak ortaya çıkan problemlere toplantılarda uzun zaman ayrılır.

2) Adapazarı Lisesine Yardım Derneği Monografisi :

Dernek, 14 Mart 1959 tarihinde kurulmuştur. Şubesi bulunmamaktadır.

Derneğin konusu ve gayesi, öğrencilere ve Okula gerekli her türlü maddî yardımı yapmak, Okulun gelişmesine paralel olarak, lüzumlu her türlü inşaat, tesisat, tamirat yapmak, gerektiği zaman yeni bir okul binası temin ve inşa etmek, Okul İdaresininin maddî güçlüklerini halletmek için yardımda bulunmak, noksan ders malzemesini temin etmek ve bunun gibi Okula faydalı her türlü maddî ve manevî yardımı yerine getirmektir.

Derneğin faaliyetleri arasında, Adapazarı Lisesi ile ilgili olarak çeşitli bağışların kabulü ve gelir temin edici faaliyetlerin gösterilmesidir. Şimdiye kadar ki çalışmalar içinde, en önemlisi bir okul binası temin etmek olmuştur. Önceleri İmam - Hatip Okulu öğrencileriyle zor şartlar altında öğretim gören öğrenciler, 1966 - 67 Ders Yılı içinde bütün ihtiyaçları karşılanmış ve modern teçhizatlı bir lise binasına kavuşmuşlardır. Okulun mefruşatı ve ders araçları, Dernek tarafından temin edilmiştir.

Öğrencilerden olduğu gibi velilerden de para toplanmış, halktan hibe şeklinde yardım alınmıştır. Her türlü harcama Yönetim Kurulu kararıyla olmuştur.

Derneğin kurucuları arasında, serbest meslek sahipleri büyük bir ye-kûn tutar. Ayrıca, Okulun müdürü ve öğretmenleri Derneğin tabii üyesidirler. 18 yaşını doldurmuş ve medenî haklara sahip herkes Derneğe üye olabilir.

3) *Kocaeli Ortaokul Yaptırma Derneği :*

Dernek 1957 de kurulmuş ve 1960 senesinde de Okulun temeli atılmıştır. 1962 Ders Yılında özel olarak hizmete açılmış. 1963 yılında ise Maarife devredilmiştir.

Kuruluşa hizmet eden çevre halkı arasında serbest meslek sahipleri çoğunluktadır. Derneğin geliri, teberru olarak Nahiye halkından toplanmıştır. Bu arada, üyeler de gereken yardımları yapmışlardır. Ortaokul, 300 bin TL. sına mal olmuştur.

Derneğin gayesi, Karasu Kazasının Kocaeli Nahiyetine bir ilim yuvası kazandırmak ve memleket çocuklarının buradan istifadelerini sağlamaktır. Okul, şimdiye kadar dört devre mezun vermiş olup ileri öğretim kademelerinde başarılı talebeleri vardır. İlk açılışta, müteşebbisler tarafından bir sene özel olarak idare edilmiş ve daha sonra Maarife devredilmiştir. Dernek kurucuları fahri olarak çalışmışlar ve bu kıymetli eseri çevreye kazandırmışlardır. 1960'larda Nahiyede ortaokul açılmasına müsaade edilmemiştir. İnşaatın bitiminde Dernek üyeleri o zamanki Millî Eğitim Bakanı'na giderek gerekli müsaadeyi almışlardır. Bu tarihten itibaren, Okul özel olarak çalıştırılmıştır. Okul Yaptırma Derneği, bu izni aldıktan sonra, kendileri çok yorulmuş olduklarından ikinci bir İşletme Derneği'ni kurmaya teşebbüs etmişler ve kurmuşlardır. İşletme bütçesini İşletme Derneği idare ederken, Okulun hocaları da Karasu Ortaokulu tarafından karşılanıyordu. Özel Okullar Umum Müdürlüğü tarafından bu hocaların kabul edilmemesi karşısında, Şubat Sömestre tatilinde Okulun kapatılma emri gelmiştir. Bunun üzerine Heyet, tekrar Ankara'ya gitmiş ve tekrar açılmasını sağlamıştır. Bundan sonra, hiç aksamadan öğretim devam edegelmiştir.

Yukarıda örneklerini verdiğimiz bazı teşekküllerin dışında, faaliyetleri ile dikkatleri çeken ve faydalı olan diğer gönüllü kuruluşlar içinde şunları sayabiliriz :

- a) Erkek Sanat Enstitüsü Fakir Öğrencilere Yardım Derneği.
- b) İlkokulları Koruma Derneği.
- e) Sakarya Mimarlık ve Mühendislik Okulu Kurma ve Yaşatma Derneği.
- d) Özel Kütüphane Kurma ve Yaşatma Derneği.
- e) Kız Enstitüsü Bina Kurma, Onarma ve Koruma Derneği.
- f) İmam - Hatip Okulu Yaptırma ve Yaşatma Derneği.
- g) Ozanlar Otaokulu Öğrencilerini Koruma Derneği.

C. İşçi ve Hizmetli Teşekkülleri :

D Adapazarı Şeker Fabrikası Mensupları Şeker Evleri Yapı Kooperatifi Monografisi :

A. Ş. F. Mensupları Şeker Evleri Yapı Kooperatifi 1955 senesinde kurulmuş olup, o günden beri faaliyettedir. Kurucuları şunlardır :

Hulûsi Erkiş — Kimya Yüksek Mühendisi
 Adil Soyçek — Baş Makinist
 Niyazı Atacan — Maniplant
 Bilâl Mafta — Maniplant Yardımcısı
 Halil Barkmay — Kalkilâtör.
 Nejat Lim — Lvazım Muhasebe şefi
 Şerafettin Dinçer — Vezne Şefi

Mali kaynaklar : Kuruluşta üyelerden bir defaya mahsus olmak üzere alınan 100 TL.lık aidatlar. Teberrular yoktur. Bundan başka, Sosyal Sigortalar Kurumundan ve Adapazarı Şeker Fabrikası Anonim Şirketine temin edilen uzun vadeli krediler vardır.

Kooperatif gayesi üyelerini modern ve sıhît birer mesken sahibi yapmaktır. Yaptığı hizmetler.

- I. gurup : 43 üyeye ikişer katlı müstakil bahçeli ev,
- II. gurup : 51 üyeye tek katlı müstakil bahçeli ev,
- III. gurup : 44 üyeye birer ev yapmak gayesi ile gerekli teşebbüslere geçilmiş durumdadır.

Böylelikle hem üyelerini birer ev sahibi yapmak, hem de şehire modern bir site kazandırmış bulunmakla eserini ortaya koymuş oluyor.

Ev sahibi olmaya azmetmiş kimseler kooperatife üye olduklarından bunların bu teşekküle olan sadakatları sonsuzdur. Yönetim Kurulu,

Denetim Kurulu ve Onur Kurulunda çalışan kimseler tamamen lahrî olarak çalışmaktadırlar.

Devamlı olarak muayyen zamanlarda aidat alınmadığından aidatı zamanında vermemek gibi bir durum yoktur. Bundan başka meskenler bittikten sonra kredi temin edilen müesseseler karşı üyeler tarafından ödenmesi gereken taksitler kanuni akitlerle akdolunduğundan hepsi zamanında ödenmektedir. Teşekküle âza kazandırma, faaliyetlerin müsbet olarak neticelendirilmesi ile kendiliğinden olmaktadır.

12. dönem faaliyet raporu — 1967 .

Sayın üyelerimiz,

1966 yılının Mart ayında bizleri bu vazifeye sizler tâyin ettiniz. Bizlere göstermiş olduğunuz itimada teşekkür ederiz. Bizler de Yönetim Kurulu vazifeleri olarak uhdemize verdiğiniz vazifeleri hepimizin lehine çalışarak bugüne kadar getirdik. İdare heyetimiz vazifeyi aldığı günden bu yana :

1 — Evvelce ihalesi yapılmış olan bahçe duvarlarının bitirilmesi bakımından maddî güçlüklerle karşılaştık. Temaslarımızın anlayışlı kimseler nezdinde müsbet neticeleri ile bu işi tamamladık.

2 — Ferdî ipotek ve tapu tevzii işlerimiz bir hayli yorucu ve üzücü olmasına rağmen arkadaşlarımıza ve ailelerimize bu mutlu günü tesit etmek imkânını sağladık.

3 — Evlerimize taşındığınız günden beri iki arkadaşımızın yol mevzuu vardı. Elimizde maddî imkânlarımız kalmamıştı. Böyle olmasına rağmen hamiyetli büyüklerimize durumumuzu izah ettik. Yakın alâkaları ile istediğimizden daha iyisini yaptılar ve bunun için kooperatifimize maddî bir külfet yüklenmedi.

4 — Evlerimizin vergisinin ilk taksidi zaman aşımına uğramış, bunu 1570 TL. cezalı olarak, ikinci taksidi ise normal olarak ödenmiştir. Bu hususta Özel İdare Müdürlüğünden tarafımıza verilen hesap No.su 1213 tür. Bundan böyle kendilerimiz takip edip vergilerimizi yatıracğıız. Bu işleri tamamlayınca hesap tasviye işlerimiz kalmıştı. Malûmunuz, kooperatifimizin iki murakıbı vardır, her ikisinin de ayrı ayrı kontrolleri kendi işlerinin imkânı dahilinde iki ay sürdü ve yılbaşına kadar devam etti. Murakıpların verdiği raporlara istinaden bazı hususları bizlere hatırlatmaları ve dolayısıyla son hesap tasfiyemiz bakımından muhasebe kayıtlarının başlangıcı olan 1963 yılına kadar inip tetkik etmek üyelerimiz

adına lüzumlu gördük ve bu işi ele aldığımızda muhasebe kayıtlarının bizi tatmin etmediğini anladık. Bunun için fabrikamız muhasebe servisindeki alâkalılardan rica ile bizi tenvir etmelerini rica ettik. Bu işde bir hayli zamanımızı aldı, ama esasa kavuşmuş olduk. Bundan sonra da 1.5 - 2 ay gibi bir zaman muhasebecimiz A. İ. Ö.'in yardımı ile muhasebe ve hesaplarımızı işten anlayan bir arkadaşla yaptırarak ve üyelerimize daha evvelce dağıttığımız hesaplarını gösterir pusulalarını dağıttık. Hesap pusulalarını alan arkadaşların bazıları anlayamadıkları hususları idare heyetimize müracaatla istediklerini öğrenerek tatmin oldular. Bu hesap durumlarının her yıl verilmesi lâzımken nedense aksadı. Yaptığımız işler için kendimize bir paye aramadık, nihayet vazifemiz icabı idi. Bir sene gibi bir zaman içinde üyelerimize faydalı olmağa çalıştık. Sizleri tatmin edip vazifelerimizi sizler için yapabildikse ne mutlu bizlere.

Yönetim Kurulu adına

Başkan

A. S.

2) *Zirai Donatım Kurumu Mensupları Mahdut Mesuliyetli Mesken Yapı Kooperatifi Monografisi :*

1 — Kooperatif T. Z. D. K.' memur ve müstahdemlerine mesken temini gayesi ile gayri resmî olarak 1966 Ocak ayında Z. D. K. Memur ve Müstahdemleri Mahdut Mesuliyetli Mesken Yapı Kooperatifi adı ile kurulmuştur. Kurucular şunlardır :

Muhittin Gürsoy, Mazhar Kızıldemir, Mücahit Biren, Vahit Türel, Muzaffer Özel, Süleyman Gürevin, Mehmet Doğrıca, Ali Rıza Gültekin, Saim Adıyaman, Şükrü Karacaçay.

Kuruluşundan bu yana Yönetim Kurulu başkanı Mehmet Doğrıca'dır.

2 — Mali kaynaklar, aidat ve teberrulardır.

3 — Gayeye tamamen ulaşamamakla beraber, inşaat için gerekli olan 25.000 m² arsa satın alınmıştır.

4 — Bütün faaliyetler fahridir. Aidat, ücret ve bordrolardan tahsil edilmek sureti ile muntazaman zamanında toplanır.

Üye adedi 47 de dondurulduğundan talep çok olduğu halde äza kaydedilmemektedir.

Amme menfaati yönünden (kendi üyeleri dışında genel olarak) bir karar alınamamıştır.

21 Nisan 1967 Cuma günü çıkan "Adapazarı Akşam Haberleri" günlük siyasi gazetesinde yayılan kongre ilâm :

KONGRE İLÂNI

Türkiye Ziraî Donatım Kurumu Mahdut Mesuliyetli Mesken Yapı Kooperatifi kongresi 15.4.1967 tarihinde yapılamadığından 1967 yılı âdi umumî heyet toplantısı 6.5.1967 Cumartesi günü saat 13.30 da fabrikanın kantin salonunda yapılacağından sayın ortakların teşrifleri rica olunur.

Yönetim Kurulu

GÜNDEM

- 1— Kongre divanının teşekkülü
- 2 — Faaliyet raporunun okunması ve hesap tetkik heyetinin seçimi
- 3 — Yönetim Kurulu ve Murakıpların ibrai
- 4 — Kura ile görevden ayrılacak 3 Yönetim Kurulu üyesinin yerine yenilerinin ve murakıpların seçimi
- 5 — Tenkit ve temenniler.

RAPOR

Sayın ortaklara,

1966 yılı umumî heyet toplantısında Koperatifimizin İdaresi ve işlerinin tedviri için görevlendirilen Yönetim Kurulumuz :

1 — Kurucu heyet tarafından satın alınan arsanın parselâsyonunu kararlaştırmış, bu iş için teklifler toplamış ve teklifi ve durumu itibariyle uygun görülen Belediye Fân Memuru A. Ç. parselâsyon işinin yaptırılması muvafık görülmüşse de aşağıda arzedeceğimiz sebeplerle bu iş geçici bir müddet için durdurulmuştur.

2 — Arsamızın kuzey ve batı sınırı müşterek Vilâyet memurları adı altındaki memur grubuna ait sahanın kasdî parselâsyonu neticesi arsamızdan ana yola çıkış yolu bırakılmadığından ilgililerle temasa geçilmiş, en son Vali ile yapılan toplantıda yol için bir netice alınmamış bunu

üzerine bölgeyi her bakımdan elverişsiz hale getiren bu plânın tasdikinin önlenmesi için Serdivan Belediyesi'ne müracaat edilmiştir.

3 — Belediye ile müteaddit temaslarımız neticesi aldığımız malûmata göre :

Ehemiyyetine binaen İller Bankası tarafından Bölgenin umumî iskân plânının hazırlığına başlanmış ve münhanili haritasının çıkarılmış. 48.000.— TL. ile 2 ay önce ihale ile müteahhite verilmiştir.

Arsamızın parselasyonu için Belediyeye yaptığımız müracaat İller Bankası tarafından yaptırılacak umumî iskân plânı yapılmadan önce parselasyona müsaade olunmayacağı anlaşıldığından, arsamızın parselasyonu durdurulmuştur.

Yine umumî imar plânının engeç temmuz ayı sonunda bitirileceği öğrenilmiş olup, arsamızın parselasyonu bundan sonra mümkün olacaktır.

4 — İnşaat kredisi için aranan şekil şartlarını yukarıda arzettiğimiz sebeplerle yerine getiremediğimizden dolayı resmen hiç bir merciden kredi talebinde bulunamamış olmamıza rağmen, Genel Müdürlüğümüz Memur ve Müstahdemleri Yardım Derneği Yönetim Kurulu ile bu hususta temaslarımız müsbet karşılanmış, şifahî de olsa mümkün olan azami yardımın yapılacağına dair söz alınmıştır. Ancak bu yardım Tüzük hükümlerinin üstünde olamayacağından 1968 yılında adı geçen derneğin Tüzüğü'nün bu nevi kuruluşlara daha müsait imkân tanıyacak şekilde tadil edilebileceği kanaati de hâsıl olmuştur.

5 — Bir senelik devre zarfında 2 ortağın istifası ile 1 kişinin Kooperatifimize ortaklığa kabulü kararlaştırılmıştır.

Bu devre zarfında 35.500.— TL. aidat tahsil olunmuş, Ali Rıza Gültekin'e borcumuz 5000.— TL., kooperatifle ilişkisi kesilen ortaklara 2355.— TL. iade olunmuş ve 595.20 TL. sair işlere masraf yapılmış olup, bankada 30.827.82 TL. ve veznedar da 321.20 TL. avans olarak cem'an 31.149.02 TL. mevcudumuz vardır.

Hesap hülâsası ilişiktir. Tasviplerinize arz ederiz.

3) Ziraî Donatım Kurumu İşçi Evleri Yapı Kooperatifi Monografisi :

1 — Kooperatif 1956 yılında kurulmuştur. Kurucuları :
Nuri Kaytaç — Tesviyeci
İbrahim Akbıyım — Tesviyeci

Salih Bosna — Tesviyeci
 Ahmet Satar — Demirci
 Halim Gezer — Demirci
 Ahmet Doğrusal — Marangoz
 İsmet Güneş — Bakırcı

2 — Faydalanılan malî kaynaklar : Kuruluşta bir defaya mahsus olmak üzere alman 120 TL. aidat ve İşçi Sigortaları Kurumu İhtiyarlık Fonundan temin edilen krediler.

3 — Teşekkülün gayesi mensuplarma modern ve sıhhi bir mesken temin edebilmektir. 48 ortağa tek katlı modern meskenler yapılmış ve böylece de şehre modern bir site kazandırılmıştır.

4 — Bütün âzalar teşekküle fahri olarak hizmet ederler. Teşekkül artık faaliyet göstermediği için âza kazandırmak gibi bir durum yoktur.

Teşkilât hayatını aksettiren fotoğraf ve benzeri işler masraftan kaçınıldığı için yapılmamıştır.

D. Esnaf ve Sanatkâr Teşekkülleri :

1) Adapazarı Manifaturacıları Cemiyeti :

1955 yılında Adapazarı Manifaturacılarının kendi meslek ve faaliyetleri konusunda faydalı olabilecek her türlü teşebbüse girişmek ve haklarını müdafaa etmek gayesiyle kurulmuştur. Bunun yanı sıra, manifaturacılık konusunda Adapazarı Şehrinin ihtiyacı olan her hangi bir konuda bu mesleğin gelişmesi için teşebbüslere geçmek ve son terakkiler hakkında meslektaşları tenvir etmek için konferanslar tertip etmek, neşriyatta bulunmak, toplantılar düzenlemek gibi konuları da gaye edinmiştir.

N. Y.'in başkanlığındaki kurucu heyet tarafından meydana getirilen bu cemiyet, ilk zamanları kâğıt sıkıntısı çeken üyelerine ambalaj kâğıdı temini yüzünden normal ve faal olarak cemiyetçilik vasfını idame ettirmekteydi. Fakat, bugünkü, Cemiyet Başkanı A. A.'m ifadesine göre, kuruluş gayelerini tam mânasıyla başaran ve üyelerine çeşitli menfaatler sağlayan Cemiyet, üyeleri tarafından, bir çok kuruluşta görüldüğü gibi, hiç de ilgi görmemektedir. Üye aidatları tam mânasıyla toplanamamakta, bu yüzden ortaya çıkan maddî sıkıntılar cemiyetçi bir kaç üyenin üzerine yüklenmektedir. Senelik kongreye bile üyeler gelme-

mekte ve dolayısıyla Cemiyet İdare Heyetini değiştirecek ve vazife alacak üye bulunmamaktadır.

Cemiyete girmek için Adapazarı'nda ikâmet etmek ve en az bu meslekte altı aydan beri çalışmış olmak şarttır.

Her âza bir defaya mahsus olmak üzere, 20 TL. giriş aidatı ödemek mecburiyetindedir. Aidat sabit manifaturacılar için 2 TL. sı, seyyar manifaturacılar için de 1 TL. sıdır.

Günümüzde, cemiyetlerin orta sınıfının bel kemiği durumunda bulunan Esnaf ve Sanatkârların sayılarının ve iktisadî faaliyet içindeki rollerinin artışları, ekonomik gelişmenin bir kıstası ve sınıf tezatlarının azalmasını doğuran bir faktör olmaktadır. Bilhassa, gelişmiş ülkelerdeki sınıf piramidinde orta sınıf en güçlü, ve tesirli ve sayıca kabarık bir kitle teşkil etmektedir. Bu yüzden, dâaha ziyade, gelişmiş ülkelerde, ilim adamları, sosyologlar ve sosyal siyasetçiler Orta Sınıf üzerinde durmaktadır. Sosyoloji de bu konuya hususî bir ehemmiyet vermekte ve konuyu Orta Sınıflar Sosyolojisi adı altında ele almaktadır. Bu bakımdan, bir bölgede iktisadî faaliyet gösteren Esnaf ve Sanatkârların, o bölgenin kalkınmasında oynadıkları tesirli rol, son derece önemlidir.

2) *Akyazı Keresteciler Cemiyeti :*

Akyazı Keresteciler Cemiyeti 1954 yılında kurulmuş olup, kereste ticareti ile iştigal edenlerle ağaç sanayi imalâtçılarını sinesinde toplamıştır.

Cemiyetin gayeleri arasında şu gibi hususlar bulunmaktadır :

a) Meslekî ahlâk ve terbiyenin ikâmesi, vahdet ve tesanütün temini, millî servetimiz olan ormanlarımızı, kereste ve mahrûkat ticareti ve ağaç sanayi ile iştigal edenler olarak, Devlet Orman İşletmesinin gayesine müzahir olmak suretiyle korunmasına çalışmak,

b) Kereste ticareti ile ağaç sanayi işini bugünkü halinden kurtarıp sistemleştirmek,

c) Kasabanın inkişafında âmme hizmetine ve hayır müesseselerine ait yapı ve sair resmî inşaatlara azamî kolaylığı göstermek.

d) Rsemî devair ve müesseseler nezdinde mensuplarımız bulunan kerestecilerle ağaç sanayi imalâtçılarını temsil etmek,

e) Mensupları arasında karşılıklı yardımlaşma ve icabında imkânlar nisbetinde durumu müsait olmayanlara yardım etmek, bazı malzemeyi toptan mübayaa edip mensuplarına dağıtmak.

Aza kabulünde gayri resmî olarak bazı şekil şartları aranmaktadır. Aza kabul edebilmek için, adayın medenî haklara sahip, 18 yaşım ikmal etmiş olmak gibi normal şartların yanısıra, söz konusu meslek dalında bulunmak ve fotoğraflı birer talepname ile idare heyeti reisliğine müracaat etmek gerekmektedir. Resimli talepnemeler, cemiyet merkezinde 10 gün kadar asılır. İtirazı olanlar bu müddet içinde tahriren idare heyetine itirazlarını bildirirler. Müddet sonunda talepler idare heyeti tarafından tetkik edilerek kabul veya red hususunda bir karar verilir.

Dernek, 1962 yılında faaliyetini kaybetmesine rağmen, bu meslek koluna bağlı 10 arkadaş Derneği yeniden faaliyete geçirmişlerdir. Bu üyeler, her türlü maddî ve manevî güçlüğü yenerek Derneği canlandırmışlardır.

5373 Sayılı Kanunun, 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu ile değiştirilerek Esnaf ve Sanatkârlara ait Kanunla esnaf ve sanatkâr niteliğini haiz olan herkesin kendi branşında bir derneğe kayıtlı olması mecburiyeti karşısında, Derneğin yeniden bir revizyondan geçmesi gereği ile karşılaşılmıştır. Bu sayede, aidatların muntazam ödenmesi mümkün olabilmektedir.

3) *Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası :*

Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi'nin çevre ile ilgili faaliyetlerine karşı alâkasını esirgememiş olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, 1926-1928 yılları arasında kurulmuştur. O tarihe ait yazılı belgelere bugün sahip değiliz; çünkü, Şehrin geçirdiği depremler ve yangınlar belgelerin zamanımıza kadar gelmesini önlemiştir. İlk yazılı belgeler 1948 yılına aittir. Bu belgelere göre, o tarihte odaya yakıtlı 700 üye bulunmaktadır. Ticaret ve Sanayi odalarının kuruluşu ve seçim yönetmelikleri : Ticaret ve Sanayi Odasının kurulması, çevre tüccarlarının % 60'ının imzası ile olmaktadır. Odanın üç organı vardır. Bunlardan ikisi faaldir ve bunlar Genel Kurul ve Yönetim Kuruludur. Bu kurullar üç yılda bir yapılan seçimlerle yenilenir.

Oda yetkilileri tarafından üyeler çeşitli meslek gruplarına bölünür. Her meslek grubu da ayrıca meslek dallarına ayrılır. Üye sayısı 100'u geçmeyen meslek grublarından 5 üye, geçenlerden ise 7 üye mensup oldukları meslek grubunu temsil etmek üzere seçilir. 100'den az üyeye sahip bir meslek grubundan her dal için ayrı bir üye seçilir. Böylece her meslek grubu için ayrı bir meslek komitesi seçilmiş olur. Meslek komitelerini seçilmiş bulunan üyeler kendi aralarından ikişer kişi seçerler, böy-

lece meclis teşekkül eder. Meclis üyeleri kendi aralarından meclis başkanı ve 7 kişiden kurulu Yönetim kurulunu seçerler.

Üye sayısında meydana gelen değişmeler hakkında şunları belirtiriz : Yazılı belgeler 1948 den başlamasına rağmen kesin rakkamlara ancak 1962 den beri sahip bulunuyoruz.

1948 yılında tahmini üye sayısı	700
1958 " " " "	1000
1962 " kesin " "	1790
1963 " " " "	2037
1964 " " " "	2026
1965 " " " "	1841
1966 " " " "	1753
1967 " " " "	1945

1965 yılında görülen düşmenin sebebi, 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu gereğince, esnaf niteliğinde olanlar oda kayıtlarından silinerek esnaf derneklerine kaydedilmişlerdir. Böylece, Odada sadece tüccar ve sanayici niteliğine sahip olanlar bırakılmışlardır.

Ancak Oda yetkilileri ile yaptığımız görüşmelerde, tüccar ve esnaf ayırımındaki güçlük bir kaç defa ifade edilmiştir.

Odamın resmî organı olan Adapazarı Ticaret ve Sanayii Odası Gazetesinin yayınlanmaya başlaması ile her sayıda bir aylık zaman süresi içinde Oda üyeleri sayısında meydana gelen değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikleri tipik bulduğumuz için yazımızın muhtevasına almayı uygun bulduk.

	Kaydedilen	Silinen üyeler
1967 yılı Ocak, Şubat, Mart aylarında	45	7
" " Nisan ayında	19	7
" " Mayıs "	17	2
" " Haziran "	21	21
" " Temmuz "	19	3
" " Ağustos "	8	1
" " Eylül "	13	—
" " Ekim "	13	—
" " Kasım "	4	—
	<hr/>	<hr/>
	158	41

Yılbaşlarında vergi mevzuatı delayısı ile işi bırakanlar oluyor, onun için üye sayısında bir azalma görülüyor. Yukarıdaki rakkamlara edaya

bağlı 4 ajanlıkta meydana gelen değişiklikler dahil değildir. Aneak, toplam sayıya Hendek, Akyazı, Karasu ve Geyve'deki ajanlıklara kayıtlı üye sayısı dahildir.

Adapazarı Ticaret ve Sanayii Odasının malî bünyesi, odanın çeşitli yıllara ait bütçe rakamlarına göre şöyledir :

1947 yılı bütçesi	37.527 TL.
1953 " "	24.075 TL.
1958 " "	67.000 TL.
1960 " "	121.551 TL.
1966 " "	346.060 TL.
1967 " "	357.200 TL.
1968 " "	387.119 TL.

Odanın bugün elinde bulundurduğu gayrimenkullerin değeri 500.000 TL.yi bulur; ayrıca, 4.000 TL. değerinde demirbaşaya sahiptir.

Odanın bugün oturduğu Orhan Camii karşısındaki bina kendi malıdır. Oda, Bulvarda ve Gar yakınındaki arsası üzerinde 5 katlı bir Ticaret sarayı kurma eğilimindedir. Bunun için teşebbüse geçilmiş olup proje hazırlanmaktadır.

Üyelerin Oda ile olan münasebetleri : Yaptığımız görüşmelerde oda yetkilileri odaya daha fazla ilgi gösterenlerin, daha ziyade sanayiciler olduğunu belirtmişlerdir. Sanayiciler, tahsisat, ithalât ve ihracat dolayısıyla, Oda ile daha fazla ilişkiler kuruyorlar. Öte yandan, ticaret erbabı ancak banka ile temasta bulunmak zorunda kalınca Oda ile ilişkiler kurdukları görülmektedir.

Meslek grupları da aşağıdaki gibidir :

1. a. Zahireciler, Tütüncüler	91
b. Değirmenciler, Fırıncılar	28
2. a. Bakkaliye, Kantariye	112
b. Hırdavat, Züccaciye	16
c. Tekel bayileri ve Kırtasiyeciler	23
3. a. Manifatura, Kumaş ve Tuhafiyeciler	152
b. Tüccar terziler ve Hazır elbiseçiler	43
4. a. Kereste ve Mahrûkatçılar	147
b. Marangoz ve Doğramacılar	17
c. Sandalyeciler	16
5. a. Sabun imalatçıları	12
b. Dericiler	14
c. Şeker ve pasta imalçileri	23
d. Tuz, Peynir, Yoğurt, Şarap, Gazoz imalâtçıları	17
e. Süpürgeçiler	12

6.	a. Bankalar	16
	b. Kooperatifler	58
	c. Sigorta ve Dahili Ticaret	20
	d. Eczaneler ve Sıhhi Levazımatcılar	19
	e. Sinemacılar	7
7.	a. Lâstik ve Hazır ayakkabıcılar	42
	b. Halı, Kilim ve Mobilyacılar	38
	c. Otel, Kıraathane ve Hamam işletenler	50
8.	a. Bakırcılar, Dökümcüler	16
	b. Saat, Radyo, Buzdolabı ve elektrik malzemesi satanlar	44
	c. Sarraf ve Kuyumcular	10
	d. Oto, Ziraat âleti tamir ve ticareti yapanlar	82
9.	a. Kasap, Celep ve Tavukçular	61
	b. Kabzımallar	39
10.	a. Acente ve Yedek parçacılar	63
	b. Müteahhit ve nakliyeciler	125
11.	a. Sanayiciler	44
12.	a. İnşaat malzemesi Cam ve Kontraplak ticareti yapanlar	30
	b. Nalburlar	26
	c. Maden arama ve kireç ocağı işletenler	8
	d. Akaryakıt bayileri	22

E. Spor Teşekkülleri :

1) *Sakaryaspor Gençlik Klübü :*

Sakaryaspor Klübü, Sakarya'nın kurtuluş tarihi olan 21 Haziran 1965'de kurulmuştur. Teşekkül, dört mahallî spor klübünün birleşmesiyle kurulmuştur. Bu klüpler, Adagençlik, Gençlerbirliği, İdmanyurdu ve Güneşspor'dur. Klüp idarecileri, Sakarya'nın sosyal, kültürel, iktisadî ve turizm açısından gelişmesini sağlamak ve şehirlerarası yakınlaşmayı temin maksadıyla bu teşekkülü kurmuşlardır. Söz konusu dört klüpten eşit şekilde ve toplam olarak 20 kişi ilk müteşebbüs heyete girmiştir. Daha sonra, bu 20 kişiden seçimle 11 kişilik idare heyeti meydana getirilmiştir. 11 kişilik ilk idare heyeti şu şahıslardan müteşekkildi:

Başkan	Ethem Boran	(Terzi)
B. Vekilî	Nusret Özgen	(Borsa Başkâtibi)
Sekreter üye	Hüsni Tokal	(Yüncü)
Muhasip üye	Behçet Pektezol	(Ticaret Odası Kâtibi)
Veznedar üye	İhsan Ayhan	(Konfeksiyoncu)
Umumi Kaptan	Hakkı Ünsalan	(Nakliyatçı)
İdare Amiri	Hamdi Uzei	(Manifaturacı)
Bölge Temsilcisi	Selahattin Tan	(Pancar Koop. Me.)
Üye	Suat Atay	(Avukat)
Üye	Kenan Maraşoğlu	(Oto Parçacısı)
Üye	Faruk Belli	(Oto Parçacısı)

İlk zamanlarda Klübün bütün oyuncuları Sakaryalı idi. Bu dönemde Sakaryaspor başarılı yıllar geçirmiştir. Bunda sporcuların olduğu kadar, başkan Ethem Boran'ın da büyük rolü olmuştur. Kendisi gençliğinden beri sporla uğraşmış bir Adapazarlıdır. Klüp, diğer çeşitli sosyal teşekküllere nazaran en çok gelişmiş ve ismi ülke çapında yayılmıştır. Dahil bulunduğu II. Türkiye Liginde başarılı neticeler almaktadır. En son 1970-71 yılı II. Türkiye Liginin Kırmızı grubunda 16 takım içinde 4. olma başarısını göstermiştir.

Kuruluşun Sakarya'ya yaptığı hizmetlerin başında, şehirlerarası turizmi geliştirmesi ve Sakarya'ya büyük ölçüde turizm geliri sağlamasıdır. Deplasmana gelen diğer vilâyet takımlarının beraberlerinde getirdikleri taraftar göçü, Sakarya'ya iktisadi açıdan büyük faydalar sağlamıştır. Aynı şekilde, Sakaryaspor da maça gittiği Vilâyete büyük taraftar kitlesi götürmekte, iç turizme ve şehirlerarası kültür yakınlaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Klübün idarecileri fahri olarak çalışırlar ve bir ücret almazlar. Teşekkül, üyelerin muntazam olarak verdikleri aidatlar, çeşitli kuruluş ve şahısların yaptıkları yardımlar sayesinde faaliyetine devam etmektedir.

Günümüzde büyük kitleleri meşgul eden bir spor kolu olan futbol haricinde, Şehirde güreş kolunda da çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Bilhassa, milli ve ata sporumuz olan güreşi kalkındırmak gayesiyle, (Sakarya Güreşini ve Amatör Sporcuları Kalkındırma Derneği) adıyla bir Dernek kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

F. Şube Olan Teşekkülleri.

1) *Türkiye Ziraatçılar Derneği Adapazarı Şubesi :*

Derneğin genel merkezi 1949 yılında Ankara'da kurulmuştur. Dernek üyelerinin sayısı 25'i geçtiği yerlerde Derneğin şubesi kurulmaktadır. Adapazarı Şubesi 1950 yılında temsilci şube olarak kurulmuş, 1958 senesine kadar temsilci şube olarak faaliyet göstermiştir. 1958 yılında şube haline gelmiştir.

Derneğin gayeleri arasında şu hususlar dikkati çekmektedir :

- A) İleri ziraat tekniğinin yurda yayılmasında yardımcı olmak,
- B) Ziraat mesleğinin memlekete azamî derecede faydalı olmasını sağlamak,
- C) Ziraatla uğraşanlara teknik usulleri öğrenmeyi teşvik etmek.

D) Meslekdaşlar arasında tesanütlü ve ahenkli meslek anlayışını yaratmak,

E) Meslekdaşların ilmî ve meslekî yönlerden bilgilerini arttırmak,

F) Üyelerin meslek haklarını korumak.

Derneğin, çeşitli meseleler hakkında Genel Merkezin danıştığı zirai konularda gerekli cevapları vermesi gerekir. Genel Merkezin şubelere danıştığı meseleler arasında zirai malların vergilendirilmesi, toprak mahsul fiatlarının tesbiti gibi konular vardır. Genel Merkez, şubelerden aldığı bu tip dökümanlarla meselelere çözüm yolu bulmaya çalışır. Teknik sahada ortaya çıkan problemlerin üzerine eğilerek, onları, ziraatçıları menfaatlerini de gözeterek bir neticeye varır. Bunların yanısıra, meslek mensuplarının bilgilerini arttırma yolları arar ve çiftçilere faaliyetleri ile ilgili teknik bilgiler verir. Dernek, bir lokal açarak sosyal faaliyetler bakımından da üyelerine faydalar sağlamıştır. Ayrıca, bir ziraat takvimi de çıkarılmıştır. Bu takvimde, çeşitli teknik bilgiler yanında, günlük pratik malûmatlar vardır. Bu konuda, "Ziraat Dünyası" adını taşıyan Genel Merkez yayımı da dikkat çekicidir.

Üyelerden alınan aidat ayda 1.—TL. olmak üzere senede 12.—TL. dir. Ayrıca, lokal aidatı olarak 4.—TL. alınmaktadır. Derneğin gelirleri arasında gerek Dernek, gerek lokal aidatı vardır. Muhtelif vesilelerle çiftçilerden ve meslek mensuplarından alınan teberrular ve lokalin kiraya verilmesinden elde edilen gelir, Dernek gelirleri arasındadır. Ayrıca, Dernek gelirleri arasında takvim satışlarından ve kitap satışlarından Genel Merkez tarafından verilen % 10'da vardır.

Dernek, zirai faaliyetin kesif olduğu bölgede, ziraatçılara büyük faydalar sağlamaktadır. Dernek idarecileri çeşitli sosyal faaliyetlere de katılmaktadırlar. Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi'nin son defa Adapazarı'nda yapılan Kongresine bir kıymetli tebliğ ile katılmışlardır.

Şube dernek olarak, Türkiye Ziraatçılar Derneğinin dışında, Adapazarı'nda faaliyet gösteren kuruluşların içinde Verem Savaş Derneği, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Hayır Sevenler Cemiyeti gibi Şube Dernekleri sayabiliriz.

G. Yardımlaşma - Kalkınma - Keruma ve Güzelleştirme Teşekkülleri

1) Bankacılar Yardımlaşma Cemiyeti :

Bankacılar Yardımlaşma Cemiyeti 1965 Yılında kurulmuştur. Derneğin yerine getirmeyi hedef aldığı konular arasında şunlar dikkati çekmektedir:

a) Adapazarında vazifeli bulunan banka mensuplarını bir araya toplamak ve mensuplar arasında ailevi bağları kuvvetlendirmek,

b) Banka mensupları arasında dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak.

Cemiyet yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerde, Derneğe banka mensupları dışında bazı şehir tüccarlarının da katıldıkları anlaşılmaktadır.

Derneğin üye sayısı 60'm üzerine çıkmıştır. Aidat olarak banka mensuplarından ayda 10.—TL. tüccarlardan da 250 Kuruş veya 500 kuruş alınmaktadır.

Cemiyetin kendisine mensup üyelerin boş vakitlerini bir arada geçirmek için toplandıkları bir lokal binası vardır.

Ana nizamnamelerine göre banka müdürleri idare meclis azası sayılırlar. Dernek yetkililerine göre Adapazarı'nın son senelerdeki gelişmesi hakkında görüşleri arasında şehirleşme temayülü son derece tesirli olmuştur. Bunun da sebebi aşağıdaki üç esasa dayandırılmaktadır.

1 — Şehrin mümbit bir araziye sahip olması ve kısmen sanayileşmesi,

2 — Eskilerin bir kısmının yakın şehir olan İstanbul'a daha mükemmel yaşama şartlarına kavuşmak için kaymaları.

3 — Taşraların bu boşlukları fazlasıyla doldurmaları.

2) *Karasu Turizm ve Güzelleştirme Derneği :*

Dernek, 1966 senesinde kurulmuştur. Karasu'nun Turistik ehemmiyet taşıyan bir yer olması sebebiyle turizm potansiyeline sahip bölgeyi kalkındırmak, bu konuda her çeşit faaliyeti göstermek gayesiyle kurulmuştur. Turistlerin barmabilmesi için gazino, yataklı çadırlar, yemek ve dans salonu, plaj kabineleri gibi turizmle ilgili işler yapmıştır. Dernek ayrıca Karasu için ve plaj yolu betonlanmasında yirmibin TL. da Belediye yardımıyla bulunmuştur. Derneğin portatif plaj evleri de vardır.

1964 senesinden beri bazı İstanbul Gazetelerinde ilânlarla Karasu'nun turizm faaliyetleri yayımlanmakta, ayrıca radyoda da reklâmları yapılmaktadır. Plân tesislerine ait renkli resimlerle broşürler hazırlanıp her tarafa dağıtılmakta ve bilhassa turistlere verilmektedir.

Derneğin normal olarak 100-120 arasında daimi azası vardır. Aidatlarını zamanında öderler. İdare Hey'etinin tamamı fabri çalışır. Derne-

ğin İdare Hey'eti yeni üye kazandırmak içinde faaliyet göstermektedir. İlk kuruluşta 60 iken şimdi üye sayısı 120 nin üstündedir.

Dernek çeşitli sosyal ve kültürel konularda'da faaliyet göstermektedir. Meselâ, Turistlere çeşitli folklor gösterileri tertiplenmekte deniz ve kara gezileri düzenlenmektedir.

3) *Sakarya Turizm Derneği :*

Sakarya'nın turistik zenginliklerini değerlendirmek ve memleket turizmine bir katkıda bulunmak gayesiyle kurulmuş olan Dernek, 1961 senesinde faaliyete geçmiştir.

Dernek, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Türk Turizmine hizmet, gelen turistleri (yerli veya yabancı) en iyi şekilde karşılamak ve ağırlamak, yatacak yer gibi çeşitli ihtiyaçlarını gidermek, çeşitli zamanlarda bayramlar, sergiler, festivaller tertiplenmek, turistler için rehberler temin etmek, mahallî el sanatlarını turistlere tanıtmak, imkân nisbetinde turizmle ilgili tesisler kurmak, Mevcut turistik yerlerin tahribini önlemek, Vilâyet dahilinde veya yurt içinde geziler tertip etmek gayelerini gütmektedir.

Yukarıdaki hususları gaye edinen Dernek, bunları mümkün olduğu kadar yerine getirmeye çalışmaktadır. Ancak, faaliyetler daha ziyade şahsî gayretler neticesinde, bir veya birkaç kişi tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu sahada gayretli çalışmaları ile dikkati çeken öğretmen Ahmet Özdemir'dir. Adapazarı'nda bulunup da ortaya çıkarılamamış turistik yerleri filmlerle tesbit edilip tanıtılmasında, ismi geçen şalısın büyük hizmetleri olmaktadır.

Derneğin yapmış olduğu faaliyetlerin başında, her sene yapılan "Festival" gelmektedir. Bu festivalde çeşitli folklor gösterileri ve sportif yarışmalar düzenlenmektedir. Festivalde, folklor ekipleri, önce Atatürk Bulvarı'nda bir resmi geçit yaparak Festivali açmakta, gösteriler ise, stadyumda yapılmaktadır. Bu sayede, içturizmin gelişmesinde "Festival" ehemmiyetli bir rol oynamaktadır. Derneğe girişte, bir defaya mahsus olmak üzere (5.—TL.) sı alınmaktadır. Aidatlar da, en az (1.—TL.) sı ile en çok (10.—TL.) arasında değişmektedir. Bunun dışında, Derneğin gelirleri arasında her türlü yardım ve bağış da bulunmaktadır.

Sarfiyat bütçeye göre yapılmaktadır. Her türlü sarfiyatın Yönetim Kurulu kararına göre yapılması gerekir. Ancak, olağanüstü hallerde, Yönetim Kurulu'nun ilk toplantısında muvafakat alınmak şartıyla (50.—TL.) sın geçmemek üzere sarfiyat yapılabilir.

B ö l ü m VII

VARILAN NETİCELER

Buraya kadar olan izahlarımızla Adapazarı'nda mevcut ve faaliyet gösteren çeşitli Sosyal Teşekkülü bir çok açıdan incelemeye çalışmış bulunuyoruz. Böylece, Sosyal Teşekküllerin, sosyal değişimdeki tesirli rolü, sosyal statü tayininde taşıdıkları ehemmiyet ve Şehir Sosyolojisi açısından mesele, gerek nazari, gerek ampirik olarak değerlendirilmeye çalışılmış olmaktadır. Adapazarı'nda mevcut Sosyal Teşekküllerin kalite ve kantite olarak çeşitli örnek monografiler vasıtasıyla ele alınması ile Teşekküllerin çeşitlerine ve Kazalara göre dağılımını gördükten sonra, bu konuda söyleyebileceğimiz bazı hususlar veya başka bir ifade ile vardığımız bazı neticeler ortaya çıkmıştır. Bu neticeleri aşağıdaki şekilde formüle etmemiz mümkündür:

1) Hızlı bir şehirleşme - sanayileşme hareket içinde, Sosyal teşekküller sayıca hızla artmakta (1968'de 554 iken 1971'de 737), faaliyet sahası itibariyle de farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, hızlı sosyal bünye değişikliğine paralel olarak belirmektedir.

2) Adapazarı ve çevresinin kalkınmasında, Sosyal teşekküllerin hızlandırıcı ve tamamlayıcı bir rolü vardır. Bu tesirli rol, sosyal şuurda yeterli derecede hissedildiği ölçüde kalkınma kolaylaşabilir.

3) Sosyal Teşekküller, Devlet ve Hükümet dışı hizmetlerin görülebilmesinde tesirli bir vasıta sayılabilirler.

4) Sosyal Teşekküller, kapalı kültüre ve homojen yapıya sahip "cemaat" tipinin, dışa açık ve heterojen yapıya sahip "cemiyet" tipine geçişin tabii bir neticesi ve ölçülerinden biri olarak düşünülebilir.

5) Çeşitli sahalarda görülen teşkilatlanma hususiyeti olarak, zirai bölgelere nazaran sınırlı bölgelerde sosyal teşekküllerin kurulma ve gelişme imkânlarının daha kolay olduğu söylenebilir.

6) Fertler, sosyal değişimin tesirine ne derece maruz kalmışlarsa, başka bir ifade ile, kendilerini sosyal prestijin eski şekillerinden ayıran mesafe ne kadar geniş ise, sosyal teşekküllerin sağladığı prestiji de, o derece fazla arayabilirler.

7) Fertler, çeşitli teşekküllere katılmakla, endişeli ve kuvvetli baskılara karşı psikolojik bir güç de kazanabilirler.

8) Sosyal teşekküller, önceden birbirlerini tanıyan kimselerden meydana gelebileceği gibi, birbirlerini hiç tanımayan, fakat, alâkalarının benzerliğini türlü yollarla farkedenden kimselerden meydana gelebilir.

9) Sosyal teşekküller, cemiyet içinde yaşayan fertlerin sosyal mevkilerini belirleyen birer vasıta olarak düşünülebilir.

10) Bir kimsenin cemiyette veya bir toplulukta sahip olduğu sosyal mevkii ne derece yüksekse, o kimsenin birden fazla teşekküle üye olarak celbedilmesi mümkündür. Bunda tahsil ve kültürün rolü olduğu kadar sosyal mevkîinin de rolü büyüktür.

11) Sosyal Teşekküller, Vilâyet ve çevresinin, Devlet ve Hükümet dışında ne derece mahallî meselelerin çözümüne eğildiklerinin bir göstergesi olmaktadır. Ayrıca, çevredeki fertlerin şahsî teşebbüs gücü ve bu güçlerini birleştirme eğilimi de ortaya çıkmaktadır.

12) Sosyal Teşekküllerin çeşitlerine göre ayırımı, bize o bölgede yaşayan insanların temayüllerini ortaya koyabilir. Çünkü bu teşekküller fertlerin iradeleriyle ve gönüllü olarak kurulmaktadırlar.

13) Adapazarı'nda, fertlerin kendi iradeleriyle ve gönüllü olarak kurdukları teşekküller içinde, dinî gaye ile kurulanlar büyük bir ekseriyete sahiptir. Bu da bize bölgenin muhafazakâr karakterini gösterebilir.

14) Dinî Kuruluşları sırasıyla, Yardımlaşma-Kalkınma-Güzelleştirme Teşekkülleri ile Maarif ve Kültür teşekkülleri takip eder.

15) Sosyal Teşekküller, fertlerin ve grupların sosyallık, (içtimailik) duygularını gösterebilecekleri çevreler ve vasıtalarıdır.

16) Adapazarı'nda da görüleceği üzere, sosyal değişme sonunda fertlerin ve grupların daha fazla sayıda teşekkül kurmaları mümkündür.

17) Teşekküllere iştirak bakımından, her iki cinse açık olan kuruluşlarda erkekler kadınlardan daha yüksek bir nisbette vazife almaktadırlar.

18) Yine, Teşekküllere iştirak açısından, yaşları 30 ile 55 arasında bulunanlar büyük bir yekûn tutmaktadır.

İÇİNDEKİLER

- BÖLÜM I — Giriş.
- BÖLÜM II — Araştırmanın Gayesi ve Kullandığımız Metod.
- BÖLÜM III — Sosyal Değişme İçinde Sosyal Teşekküllerin Rolü.
- BÖLÜM IV — Sosyal Statü Tâyin Edici Bir Vasıta Olarak Sosyal Teşekküller.
- BÖLÜM V — Şehir Sosyolojisi Açısından Sosyal Teşekküller.
- BÖLÜM VI — Adapazarında Sosyal Teşekküller.
- A. Dinî Gayeli Kuruluşlar.
 - B. Maarif ve Kültür Teşekkülleri.
 - C. İşçi ve Hizmetli Teşekkülleri.
 - D. Esnaf ve Sanatkâr Teşekkülleri.
 - E. Spor Teşekkülleri.
 - F. Şube Olan Teşekküller.
 - G. Yardımlaşma - Kalkınma - Koruma ve Güzelleştirme Teşekkülleri.
- BÖLÜM VII — Varılan Neticeler.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Y e t m i ſ a l t ı n c ı K o n f e r a n s

Is Britain A Secular Society ?

David MARTIN

London School of Economics

It is widely believed that Britain is one of the worlds most secular societies. Certainly within the area of western Christianity only the Scandinavian countries are more lax in their regular institutional practice. Furthermore, the figures for British institutional religion are inflated by the contribution of what has been a migrant population of Catholic Irish and by the relative fidelity of the Welsh and Scots*. If one were to take the regular worship of English Protestants alone it might well rival Scandinavian figures.

But of course figures of church attendance are not the only criterion of religion. It is often remarked for example that the flourishing religious institutional life of the U. S. A. is internally subverted by a secular ethos celebrating the American way of life. Hence one must also consider the extent to which 'secular' goals are dominant in Britain : not only the celebration of the British way of life but the weight accorded of the practical and useful as distinct from the sacred, the contemplative and the intrinsically valuable. Beyond this there are a whole series of criteria which one would at least wish to indicate as relevant even if it were not possible to examine in detail. What for example is the extent of Christian belief as apart from practice? This is important since Protestant countries show a surprising capacity to maintain high levels of somewhat amorphous belief in spite of institutional weakness.

Again, what is the extent and variety of belief in general? Are there potent social myths to which the sacred imprimatur of religion is partly attached? Furthermore, in what ways are such myths related to Christianity

*) About 25 % in both countries compared with 10-12 % in England.